

Anmeldelse: ATLAS OVER DANSKE FERSKVANDSFISK

Bog anmeldelse: Henrik Carl & Peter Rask Møller (red.) 2012: Atlas over danske ferskvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. 399 kr.

Hvad er det, der vejer 3,2 kg, har med fisk at gøre og som man er lykkelig over at have landet. I mit tilfælde ikke en havørred fra Helgenæs' østkyst, men denne fine "Atlas over danske ferskvandsfisk". Den er resultatet af et kæmpestort arbejde med at indsamle og checke og sammenstille både gamle og nye observationer, bl.a. atlasfolkenes egne målrettede fangster. Det er altså offentlige data fra især DTU Aqua, amter, naturcentre, kommuner og museumssamlinger. Mange lystfiskere har også bidraget. Man har også gennemgået både grå og hvid litteratur fra ultimo 1800-tallet og frem – det gælder således også Flora og Fauna fra 1890-2011, som er repræsenteret med hele 27 artikler i referencelisten.

Bogens 700 sider beskriver 50 "danske" ferskvandsfisk, inkl. nogle formodede uddøde som Hvidfinnet Ferskvandsulk og Europæiske Malle (yngler dog efter uautoriseret genudsætning), nogle almindelig udbredte ikon-arter som Aborre, Gedde, Ørred og Laks, arter med dobbelt statsborgerskab som Skrubbe samt nytillkomne udsatte arter som Båndgrundling, Solaborre og Brun Dværgmalle, der viser, at danske og udenlandske lystfiskere ikke kun laver gode ting med vandløbsgenopretning og kontrollerede lakseudsætninger, men desværre også udsætter fremmed fiskemateriale, bevidst eller pga sløseri med agnfisk.

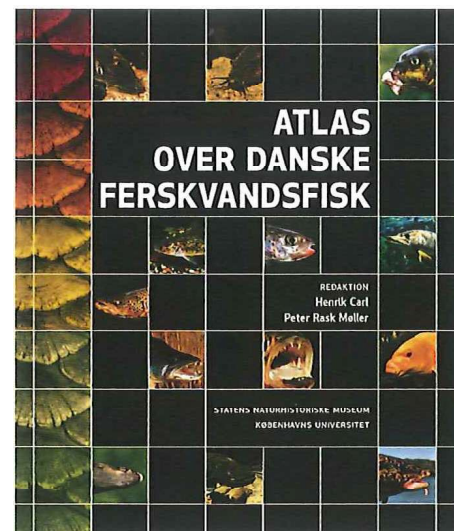
Bogen indledes med en redegørelse for atlasprojektet, forløb og metoder, dernæst et nødvendigt "værktøjs-afsnit" om "Fisken" (indre og ydre bygning osv) samt et meget fint afsnit (S. Berg & G.H. Rasmussen) om "De ferske vande i Danmark", altså vilkår, problemer og mangfoldighed som levested, der afslutningsvist aktualiseres med "Klimaet betydning".

Bogen har heldigvis fastholdt tidligere all-round bøgeres nøgle, først til familier, under familierne til art (fx BJ Muus & P Dahlstrøm: Europas Ferskvandsfisk, 1967; 1990). Nøgler

ser så nemt ud; det er det langt fra altid, men bogen håndterer det fint – med uddybende kommentarer i artsbeskrivelserne og ved at anerkende problemerne, fx usikkerheden om Flodlampret og Bæklampret faktisk er forskellige arter.

Kernedelen af bogen er artsbeskrivelserne, ca. 550 sider, dvs gns 11 sider pr. art, men naturligvis får fx Laks og Ørred mere plads, hver 19 sider. Der er rigtig mange detaljer i teksten, men faktisk velvalgte og fortalte i et medrivende sprog – min yndlings-detalle er pt om Flodlampretens økologi: "Flodlampretten ædes bl.a. af gedder. Larsen (1978a) antager, at gedderne tager lampretterne fra siden, idet de altid ligger u-formet i geddemaverne, med hoved og hale bøjet fremefter." Dele af teksten er lidt "død" ift almindelig læsning, idet de gode udbredelseskort med 10x10km-kvadrater ofte nødvendiggør mere detaljeret fundbeskrivelser. Når et kort fx viser, at der er fundet Smelt her i mit nærrområde nord for Ebeltoft, går man nemt til teksten, der fortæller om tre fundsteder, og det er tilfredsstillende. Men sådanne opremninger er uproblematisk, fordi de står i særskilte afsnit, som man så bare hopper over i læsningen. Hos Flodlampret opremses på samme måde de 17 EU-Habitatområder, hvor arten indgår som en del af udpegningsgrundlaget. Jeg mener dog, men det er en mindre anke, at man bedre og mere overskueligt kunne udskille sådanne lister fra spalteteksterne til tabel-oversigter.

Til slut er der tværgående kapitler om fiske-sygdomme, indvandring og spredning, ordliste og litteraturliste (lang). Meget fint analyseres også ferskvandsfiskenes udbredelsesmønstre af 110.000 registreringer 1560-2011 for 64 arter – her er der flere gode pointer. Jeg tænker, at man endda kunne komme længere med sådanne dataanalyser – artikler herfra skal være velkomne her i bladet. For ved anmeldelsen af flere atlas-projekter har en ting slået mig,

som jeg igen-igen vil nævne: Atlas-projekter er gode og nødvendige, men tenderer til overvejende at producere udbredelseskort, der "manuelt" kan fortolkes mod fortidige og fremtidige udbredelseskort. Men det ville være en stor og værdig udfordring at udforme atlasundersøgelser, der kan bruges mere analytisk – forfatterne skriver selv s. 615, at "De mange data giver mulighed for at analysere utallige aspekter af ferskvandsfiskenes udbredelse – et arbejde der kun lige er begyndt." Jeg tillader mig at stille spørgsmål ved de endeløse muligheder – pga af den manglende målrætning mod analyse i dette og andre atlas-projekter. Og der støtter jeg mig til de "dårlige" erfaringer med tidligere atlas-projekter: analyserne kommer ikke – måske fordi kræfter, penge og opmærksomhed er brugt op i de anstrengende atlasarbejder, eller fordi data ikke er beregnet og derfor ikke gode nok til økologiske analyser. Det gør ikke atlasprojektet dårligt, men – fordi det åbenbart præger atlasprojekter - ærgrer det mit nysgerrige og videnhungrende forskergen.

Billedmaterialet er et kapitel for sig. Jeg er ikke lystfisker, men hvem vil ikke blive grebet af "trofæ-billederne", fx Gedde på hhv. 17 og 26 kg, og Europæisk Malle på hhv. 17 kg (Danmark) og 93 kg (Spanien). Trofæfotos går dog ikke over gevind, men bruges ofte via billedtekst til at formidle max-størrelser. Det er tydeligt, at atlasfolkenes fra projektstarten har haft et billedrigt bogværk i tankerne. Der er nærfotos af (diagnostiske) gællegitterstave, svælgknogler og svælg-tænder, af fiskesygdomme hos arterne, af tusindvis af opfiskede skaller (biomanipulation), typiske levesteder, af yngel og æg (fx spæd Ørred, med "fingermærker", i øjeblikket før den napper en dafnie), fiskedød, ålens specielle hud, sugemærke på menneskearm fra Havlampret osv. Det er top-informativt og en læsemæssig nydelse. Endelig er alle arter vist i røngtenfoto med diagnostiske tal for finnestråler og hvirvler i en indsat tabel - elegant.

Sprog og målgruppe er også ramt fint. Bogen vil både være videnskabelig (derfor de mange detaljer, derfor dokumenteret med mange referencer), men også være for lystfiskere og fiskeinteresserede lægmænd. Den rammer de dæleme fint – i indhold, billed-

valg og sprog. Føj, for en god formidling. Her er de ca. 50 ferskvandsfisk på 700 sider, nu er det spændende om de ca. 200 havfisk (pers. komm. H. Carl) vil fylde 2800 sider, men den tid den sorg. Danmarks Naturs gode fe, Aage V. Jensens Fonde, står igen

bag udgivelsen, så denne gode og flotte bog kan fås for en klatskilling 400 bobs. Kender du en lystfisker, så har du gave-ideen – vægt 3,2 kg, har med fisk at gøre og er skøn at lande.

Jens Reddersen

Anmeldelse: SÆLERNES UNIVERS

af Lasse Fast Jensen. Fiskeri- og Søfartsmuseets Forlag 2011, 228 sider, vejl. udsalgspris 225kr.

Det er dejligt for en gang skyld at få en dansk bog om pattedyr i hånden, som ikke bare er en *håndbog*, men en detaljeret bog, som grundigt gennemgår en dyregruppes biologi. Bogen er skrevet i et lidt fagligt passivt sprog, men dette opvejes af de mange spændende facts om sæler, som man bliver grebet af at læse om. Bogen rummer desuden et væld af flotte fotos, som må have kostet en "bondegård" at skaffe til bogen. Sælernes Univers er skrevet til den særligt interesserede læser, og skal man have det fulde udbytte af bogen, kræver det lidt forkundskaber i systematik og fysiologi. En rigtig god ting ved bogen er, at bogen er gennem refereret med henvisninger til en solid referenceliste bagerst i bogen.

Bogen starter med en gennemgang af sælernes evolutionshistorie. En utrolig historie om et pattedyrs overgang fra livet på landjorden til livet i et akvatisk miljø. Evolutionshistorien illustreres med fine stamtræer tegnet af Niels Knudsen. Historien om fundet af sæl-evolutionens "missing link" (*Puijila darwini*), der i rekonstruktion mest af alt minder om en odder, er spændende læsning. *Puijila darwini* blev fundet på den arktiske ø Devon Island i 2007. Fosilet vidner om, at sælernes udvikling også har inkluderet en fase i ferskvand, og at sælerne formentlig opstod i arktiske egne. Afsnittet om evolution slutter naturligt med baggrunden for den nuværende systematiske inddeling af sælerne. Herefter kommer to kapitler om hhv. sælernes biologi og deres fysiologiske tilpasninger til livet i vand.

I kapitlet om sælernes tilpasning til livet i vand var der flere sjove overraskelser for mig bl.a. at sæler har en tendens til at sluges sten og sand, kaldet "gastrolither", og at disse gastrolither formentlig har den funktion, at de skal kompensere for den opdrift som spæklaget giver. Sæler har også en "hæmatokritværdi" som må gøre de fleste cykelryttere blege af misundelse. Mænds hæmatokritværdi ligger normalt på mellem 40-42% og kvinders mellem 37-39%, mens sæler, fx Harlekinsælen, kan levere en hæmatokritværdi på 72%. Dette sammen med en lang række andre fysiologiske tilpasninger gør, at fx Søelefanter og Weddellsæl kan dykke i op mod to timer og undgå dykkersyge.

Afsnittet om "Sælerne i Danmark" læste jeg med særlig interesse, og det var nok det afsnit, jeg ville have startet bogen med, hvis jeg var forfatter, og ville fange den mere alment interesserede læser. Det er altid mere nærværende at læse om dyr, som man har en chance for at komme til at se. I kapitlet om Spættet Sæl er der da også et godt oversigtskort som viser, hvor man skal tage hen, hvis man gerne vil se Spættet Sæl. I afsnittene om Spættet Sæl og Gråsæl beskrives bl.a. deres vekslende bestandsantal igennem tiden. Sjovt er det at læse, at vi faktisk har haft besøg af Hvalros, Klapmyds, Grønlandsæl og Ringsæl i danske farvande. I bogens sidste del gennemgås de 36 sælarter, som i dag findes rundt om i verden, med beskrivelsen af hver sælart følger en bestandsstatus og et udbredelseskort.

Bogen er meget grundig, men jeg savner en smule om sælernes intelligens og alle de forsøg, der er lavet med især søløver og deres evne til opgaveløsning og sprogforståelse. Jeg har selv haft fornøjelsen af at svømme sammen med Galapagos Søløver, og her er man ikke i tvivl om, at det er intelligente dyr, man har med at gøre. Søløver betragter en med ligeså stor interesse, som man betragter dem. De er både legesyge og nysgerrige. Jeg ved at et amerikansk forskerhold i 1980'erne lærte tre søløver bl.a. søløven "Rocky" 190 gestus, som kunne kombineres på over 7000 forskellige måder. Søløverne kunne ligesom delfiner på kommando hente og bringe et objekt hen til et andet objekt, og forsøgene tydede på, at søløver havde simpel sprogforståelse, og at de dannede et indre billede af den genstand de skulle hente. De søgte nemlig længere efter objektet, hvis de fik besked om at hente noget, der ikke var i poolen. Andre forsøg med søløver viser også, at de til en vis grad kan tænke logisk og inddele ting i kategorier. Der er sikkert kommet flere forsøg siden, som kunne have dannet grundlag for et afsnit om sælernes intelligens.

Men selv om jeg savner lidt om de "kognitive" forsøg med søløver, så er jeg blevet meget klogere ved at læse Lasse Fast Jensens bog om sæler. Der ligger uden tvivl en enorm viden og et enormt litteraturarbejde bag bogen, som jeg på det varmeste kan anbefale andre at læse.

Sussie Pagh

